

FRANZOBEL

ROMAN

EINSTEINOV MOZAK

LEYKAM
international

Franzobel
EINSTEINOV MOZAK



LEYKAM international

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S NJEMAČKOGA

Igor Crnković

LEKTURA I KOREKTURA

Neli Mindoljević

© 2024 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Einsteins Hirn“.

© 2023 Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H., Wien

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu Ministarstva
kulture i medija Republike Hrvatske i Grada Zagreba.



Republika
Hrvatska
Ministarstvo
kulture
i medija
Republic
of Croatia
Ministry
of Culture
and Media



Bundesministerium
Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport

Gefördert durch das Bundesministerium Kunst, Kultur,
öffentlicher Dienst und Sport Österreich.

ISBN 978-953-340-195-9

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001243056.

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI

shutterstock

FOTOGRAFIJA AUTORA

© Julia Haimburger

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Tvrtko Gregurić

TISKARA

Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u rujnu 2024.

Franzobel

EINSTEINOV MOZAK

roman

S njemačkoga preveo
Igor Crnković

Zagreb, 2024.

Međutim, sve je to istinito,
premda se nikad nije dogodilo.

Ken Kesey, *Let iznad kukavičjeg gnijezda*

NIŠTA ZNAČI NIŠTA

Jedino se djeca i luđaci boje anđela i tajnih agenata. Svi ostali strepe pred silom težom besparice, gravitacijskom silom bolesti i smrti te nezaustavljivim kretanjem svijeta koji privlači sve moguće nedaće. A gravitacija je pritom tek čežnja za domom predmeta koji se žele vratiti u svoje ishodište, u stanje međusobna prožimanja. Ista je situacija i s pričama, koje također pokreću nevidljive sile. Međutim, svi mi imamo samo jednu priču, jednu jedinu životnu priču koja zasluhuje da se ispriča, i to svoju vlastitu. A ova je moja. Njezinu radnju obilježavaju anđeli, agenti i..., povremeno..., ukidanje zakona gravitacije.

No krenimo redom: moj čovjek zvao se Thomas Stoltz Harvey. Krasile su ga ledenosive oči i tanke usnice. Pomalo je zamuckivao, nikad nije treptao, često se bez razloga smijao i užasavao se konja, premda ih nikad u životu nije imao prigodu jahati. Zvali su ga Šutljivcem i Bijelim Zecom. Bio je nešto viši od prosjeka, imao lijepo oblikovano lice, visoko čelo – sve u svemu, nije bio neprivlačan. Taj čovjek zvao se Thomas Stoltz Harvey.

Ovo je priča o brodolomu bez broda, nasukavanju bez nasukanih, potonuću bez vode. Za toga brodolomca još nikad niste čuli, premda je postojao.

Thomas Harvey nije se razmrskao o stjenovitu obalu, već o meku sivu tvar – mozak. Organ za mišljenje, koji je sedamdeset šest godina proveo u glavi fizičara Alberta Einsteina i iznjedrio misli poput opće teorije relativnosti. Taj je mozak Thomasa Harveyja stajao svega, zbog tog je grumena bjelančevina ostao bez razuma, ali zauzvrat je spoznao mudrost, ljubav, vjeru te naposljetku samoga sebe. Taj čovjek zvao se Thomas Harvey, *moj* čovjek zvao se Thomas Harvey.

Ja sam bio zadužen za njega. Ja, Sam Shepherd, koji sam ga morao špijunirati po nalogu FBI-a, mogao sam cijelu priču preusmjeriti u sasvim drugom smjeru, ali to mi ne bi bilo po čudi. Tajnim agentima dužnost je štititi svoju domovinu i možete biti sigurni da oni sve znaju, sve vide. A moja je domovina u ono vrijeme bio SAD, a ne nebesko carstvo. Dopustite mi da objasnim kako je došlo do toga.

U priči o Thomasu Harveyju riječ je o fizici i religiji. O prvome ne znam mnogo, s obzirom na to da se moje matematičko znanje svodi na poznavanje množenja i dijeljenja, dok je u pogledu religije potpuno izvan sumnje da ljudi više uopće ne vjeruju. A pritom uopće ne mislim na ismijavanje mučenika koji su nekoć davno oderani, spaljeni na lomači ili raščetvoreni. Katastrofa ne leži u tome da smo Boga proglasili mrtvim, već u tome što smo izgubili vjeru. Boga nitko više ne misli i ne živi, svi mi vjerujemo isključivo sami u sebe, pa svatko za vlastite potrebe iz ezoterije, filozofije, azijske kuhinje i astrologije sklepa nešto što će mu svijet učiniti podnošljivijim.

Jedni vjeruju u Real Madrid, drugi u teoriju struna, dok se treći mole burzovnim indeksima, a neki i Kurtu Cobainu, apstraktnoj umjetnosti, nuklearnoj fuziji ili fuzijskoj kuhinji. Međutim, sve je to lažna pobožnost.

Vjernici su sretniji, čak i kad vjeruju u obmane. Vjera nam daje snagu i optimizam. Međutim, živimo u vremenima sumnje, vremenima konfuzije. Ideja o Bogu davala je smisao svemiru. Sad je sve rascjepkano, a ono što ima veze s religijom ranjivo je, izloženo vulgarnom ispipavanju, ismijavanju i ruglu. Što bi današnji ljudi učinili kad bi završili u raju? Napravili bi *selfie* kako bi podijelili vijest na društvenim mrežama! To je tužno, ali ljudi su jednostavno postali takvima.

Budući da umjetnost i književnost trebaju slaviti i obična čovjeka, ova priča pripovijeda o jednom običnom

momku, poštenu vjerniku kojega anđeo... Stop! Ne želim previše brzati. Nemojte dopustiti da vas zastraši činjenica da sam onomad, u vrijeme kad je ova priča započela, sredinom pedesetih godina prošloga stoljeća, bio djelatnik *Saveznog istražnog ureda – FBI-a*. Danas više nisam zainteresiran za takve istine ili rasprave o tome što je ispravno, a što pogrešno, ali možete mi vjerovati da je nedostatak vjere za ljude katastrofa jednakih razmjera kakva je za dinosaure bio udar asteroida. Jer jedno je jasno, ili ćemo biti vjernici ili nas više uopće neće biti. Ali dokle god postoji gravitacija, dokle god stvari osjećaju čežnju za povratkom u svoje ishodište, ja ne gubim nadu.

Thomas Harvey bio je čovjek koji je ukrao mozak Alberta Einsteina. Mozak, koji je u nekome trenutku počeo govoriti.

Sati su dugi poput cesta, dani nalikuju prostoru, a godine gradovima. Vrijeme je uvijek nezadovoljno samim sobom, možda je i samo iluzija, ali tijelo toga nije svjesno, ono stari, propada i umire.

Ponedjeljak, 18. travnja 1955. Od Drugoga svjetskog rata prošlo je deset godina, SAD je pronašao novo bojno igralište u Koreji, a prije tri dana u Des Plainesu otvoren je prvi restoran McDonaldsove franšize. Međutim, mi se ne nalazimo u Illinoisu, već u New Jerseyju, točnije, u Princetonu, uspavanu gradiću s dva semafora, sedamdeset četiri telefonska priključka, dvanaest crkava, jednom katedralom, dva supermarketa i jednom bolnicom. U njoj leži početak naše priče – u sobi 42 bolnice Princeton Hospital u ulici Witherspoon.

Medicinska sestra u noćnoj smjeni u ponoć je još jednom obišla pacijenta. Soba mu je bila prepuna vaza sa svježim cvijećem, a pored kutija s bombonima stajali su nagemilani rukopisi o jedinstvenoj teoriji polja, na kojima je

netko donedavno radio. Na stolici je ležao profesorov kofer za violinu, a u njemu ga je čekala Lina, Einsteinovo glazbalo i najveća ljubav. Fizičar je pogledao sestru staklastim očima dubokim poput svemira, nježnim glasom promrm-ljao neku rečenicu na njemačkome, u kojoj je spominjao *šufnudle*, šah i kvantno sprezanje. Sestra mu se na to samo zbunjeno nasmiješila. Većina toga što je Einstein tijekom svojega života izgovorio, ostalo je neshvaćeno. Možda je i zato toliko kasno progovorio? Navodno je bio osrednji učenik, međutim, to je samo legenda koju zastupaju oni kojima se ne da učiti kako bi opravdali svoju lijenost.

Tek što je sestra izišla iz sobe, velika je crna ptica raširila svoja krila i doletjela razjapivši svoj zastrašujući kljun. Tamna životinja prožimala je šuplja stabla, debele zidove i kamine, vrebala na grobljima i u pljesnivim podrumima uzimajući ljudima sve što su imali.

Međutim, hodnicima se prošuljala jedna sjena i šmugnula u sobu umirućega. Pripadajući čovjek bio je visok, pravokutna lica i nosa, koji je zaslužen nosio nadimak *Nosina* ili *Kljuka*. Bio sam to ja – Sam Shepherd. Nikomu ne bi palo na um da takav upadljiv lik poput mene može biti FBI-evac. Godinama sam špijunirao Einsteina kako bih dokazao da se taj genijalac bavi protuameričkim aktivnostima. A sad, kad je svima postalo jasno da mu se bliži kraj, želio sam se oprostiti od njega. Stoga sam se zaputio u pregrijanu sobu 42, ne mnogo veću od ugradbena ormara. Prije negoli sam opipao Einsteinovo mokro čelo, zavirio sam pod krevet kako bih provjerio skriva li se ondje možda Crvena armija. Iza mutne plastične zavjese nalazio se samo zahod. Umalo sam se spotaknuo o kromirani stalak na kojemu je visjela fiziološka otopina i poderao hlače na ručicu za namještanje nagiba zaglavlja. A tad sam se zagledao u fizičara, koji me je podsjetio na prerano ostarjelo dijete.

„Mislim da smo stigli do kraja puta, profesore.”

Prekrižio sam se, zapalio cigaretu, pokucao o bijele lakirane čelične cijevi kreveta i ugledao natpis na gruboj bolničkoj posteljini – *Vlasništvo bolnice Princeton*. Čak ni genijalci ne umiru pokriveni mekim satenskim pokrivačima, pomislio sam išuljavši se van.

Fizičar se ubrzo upoznao s najvećom tajnom svemira – ništavilom. A to ništavilo nije imalo nikakve veze s rupama na čarapi ili ementaleru, za koje su neki vjerovali da su važnije i od samoga sira.

To ništavilo bilo je nebitak, ali ne i potpuna praznina, ne lišenost svakoga egzistencijalnog obilježja, već prazan prostor, koji nipošto nije isto što i ništa. Zato umirući nije završio u našem ništavilu, već u stanju u kojemu nema ni prostora ni vremena. No s obzirom na to da u kozmosu posvuda postoji prostor i vrijeme, osim u grotlu crnih rupa, mjesto na kojemu završavaju mrtvi može se nalaziti jedino izvan svemira, zar ne?

Umiranje je otklanjanje svih sumnji. Možda nalikuje pretvaranju gusjenice u leptira? Nešto se iz temelja promijeni i iznenada više nema nikakvih sumnji, a sve je nesumnjivo točno onakvo kakvo jest. Umirući prijeđe preko rijeke Stiks i završi na mjestu koje nije mjesto, u prostoru koji nije prostor, u kojemu ne postoji vrijeme..., a da ne govorimo o ulicama, trgovima, gradovima... Ondje ne vrijede ni zakoni gravitacije jer nema sile teže, a kamoli mase. Nitko nema problema s težinom, postoje jedino nerođeni i mrtvi.

Fizičari tvrde da se materija i antimaterija mogu na trenutak pojaviti da bi odmah potom ponovno nestale. Možda su i ljudski životi tek materija koja se ukazala na trenutak? Umirući, dakle, završi u ništavilu, potpunom, čistom ništavilu, u kojemu nema ni prostora, ni vremena, ni zakona. Stanje nezamislivo ljudima, a čak i kad bi ga mogli zamisliti, ne bi ga mogli pojmiti. Raj? U svakom

slučaju mjesto u kojemu nema nikakvih sumnji.

Kad je dežurni liječnik proglasio Einsteinovu smrt u jedan i petnaest ujutro, ja sam odavno bio otišao. Srce mu je prestalo kucati. Liječnik je znao što to znači, da će mediji poput horde barbara nagrnuti niz ulicu Witherspoon i da će se ništavilo prinstonske bolnice iznenada naći u središtu zanimanja svjetske javnosti. Nahrupit će izvjestitelji s radija i televizije ponašajući se poput glasnika pakla i preokrenuti spokojnu bolnicu naglavce.

„Nemam nimalo suosjećanja za tog fosila. On je odgovoran za atomsku bombu, za koju se govori da je svjetlija od tisuću sunaca”, komentirala je noćna sestra ulijevajući kavu u šalicu i pružajući je dežurnomu liječniku.

„On je otkrio teoriju relativnosti”, reče liječnik, kojemu su svjetlucale oči.

„A što je to uopće?”

„Profesor Einstein ušao je u trag Bogu. Otkrio je da prostor i vrijeme nisu konstantni. Da u brdima vrijeme protječe brže nego uz površinu mora, dok u zrakoplovu protječe sporije. Naravno, sve je to toliko neprimjetno da mi ništa i ne slutimo. Jer su prostor i vrijeme zakrivljeni. Koliko sam shvatio, planeti kruže oko Sunca u nekoj vrsti staze za bob, zato što je prostor zakrivljen. Vrijeme pritom protječe različitim brzinama, ako uopće protječe.”

„Znači li to da bi noćna smjena mogla trajati vječno?” Sestrino lice bilo je zabrinuto. „I čemu sve to uopće služi?”

„Vrag će ga znati.” Liječnik je stao na prozor, zagledao se u mračnu noć i ugledao žar cigarete koji je na trenutak zasjao. „Profesor Einstein je mrtav i eto nam belaja.”

MINUS

Život je poput onih slika u bojankama na kojima treba povezati niz numeriranih točaka. Jednostavno povlačite linije od jedne do druge ne znajući što će iz toga proizići. Dok prepoznate o čemu se radi, već je kasno.

Jutro 18. travnja bilo je proljetno i vedro. Čuo se cvrkut sjenica i crvendaća, na granama su izbijali pupoljci, a sunce se uzdizalo visoko iznad horizonta. Ništa nije upućivalo na to da bi Thomas Harvey mogao prepoznati sliku i doživjeti brodolom.

Površinski gledano, život mu je bio na pravome putu. Imao je tri sina, samozatajnu ženu punu ljubavi, na kojoj je četrnaestogodišnji brak ostavio tek neznatne tragove. Harveyjev život tekao je mirnim vodama. Bio je patolog, kveker, otac. Uvjeravam vas da sam rijetko susretao dosadnije ljude od tog Harveyja – dobroćudna čovjeka, bez trunke zlobe i, poput svih religioznih ljudi, malo užeglog u slabinama. Životni su mu se snovi izjalovili, ali on se s time pomirio. Taj čovjek zvao se Thomas Harvey. Ništa nije slutilo na uragan koji će ga odnijeti u propast.

Malena obitelj sjedila je za doručkom, a Elouise, Harveyjeva žena, prijekorno je gledala svojega najmlađeg sina. Dječak je prslučić već umrljao kašom.

„Roberte! Moraš li se uvijek zamrljati?”

„Žao mi je.” Devetogodišnjak je pokušavao sastrugati sivkastu masu s odjeće. Braća su mu se smijala. Čim se majka ponovno okrenula prema tavi s jajima na oko i stala ljigavu kožicu obrađivati sušilom za kosu..., da, uistinu sušilom za kosu..., dečki su počeli praviti grimase. Thomasu mlađem bilo je trinaest, a Arthuru jedanaest godina.

„Morate mi kupiti ponija!” poviknuo je najmlađi.

„U Kini svi ljudi imaju škrge”, oglasio se srednji.

„Dodajte mi mlijeko“, zapovjedi najstariji.

Sva su trojica bila živahna poput vjeverica na *speedu* – samo što njih nisu mogli odnijeti i pustiti kraj rijeke, kao što je Harvey činio s krznanim životinjicama koje bi mu utrčale u zamku.

„Zatucite te štetočine“, govorili su mu susjedi. „Ti štakori sa stabla sve će nam požderati, a osim toga prenose bjesnoću.“ *Zatući? Nipošto.* Harvey je bio čovjek koji je hvalio muhe i bacao ih van kroz prozor, hranio ptice, a nije ubijao čak ni komarce. Kako da onda zatuče vjeverice?

„Zar ne možete doručkovati u miru? Thomase, reci im nešto.“ Elouise je pogledala svojega muža, koji je odsutno čitao novine trljajući krmelje iz očiju i mrmljajući nešto nerazumljivo.

„Thomase!“ Žena je odložila sušilo za kosu inzistirajući na svojem zahtjevu.

„Churchill je dao ostavku, Eisenhower je nešto blagoslovio, a neki glumac odbija svjedočiti pred Odborom za antiameričke aktivnosti.“

„Želim ponijati!“

„Obrati pozornost na djecu!“ prosiktala je Elouise.

Harvey je prelistao novine na sportski dio jer ga je zanimalo kako su igrali Dodgersi.

„Thomase!“

„Što je?“ Harvey nije bio nikakva duhovna veličina, ali znao je da će upasti u nevolje. Spustio je novine ustranu, ustao, lijevim se laktom oslonio na stol i stao grabiti prstima kao ptičjim kljunom:

„Što to moje uši čuju? Da ste vi dječaci neposlušni?“

„To nije istina, Minuse.“

Minus je bila Harveyjeva lijeva ruka, koju su njegovi sinovi prihvatili kao punopravna člana obitelji. Bilo da se radilo o odlasku na počinak, o jelovnicima ili bilo čemu drugom, Minus je uvijek bio taj koga se pitalo za mišljenje.

Minus je naučio djecu pranju zubi i pričao im priče za uspavljivanje, tješio ih i podržavao. Dječaci su ga voljeli, premda su znali da je Minus tek očeva lijeva ruka. Minus je dobivao božićne darove, najčešće rukavice, a na Dan zahvalnosti posluživali su mu tanjur puretine i pire od krumpira. Jedino kad bi poželio desert, svi bi uglas poviknuli: „Pa ti si tatina ruka!”

Sad su se svi bacili na jaja na oko, uključujući Minusa, barem se tako pretvarao. Jučer su se kasno vratili kući s izleta. Dječaci su s njega donijeli kamenje, štapove, mrtve bube i češere i sve to razbacali po dnevnom boravku.

Ništa nije ukazivalo na to da će taj 18. travnja 1955. postati najvažnijim danom u životu Thomasa Stoltza Harveyja. Život četrdesetdvo godišnjega patologa dosad je savjesno tekao zacrtanim numeriranim točkama, međutim, danas će niz linija razotkriti pravu sliku. Šutljivi muškarac izgledao je poput nježnoga Clint Eastwooda, zapravo ne, više poput Toma Hanksa.

Taj čovjek zvao se Thomas Harvey. Njegova najveća briga bila je hoće li prerano oćelavjeti. Proveo je donekle sretno djetinjstvo na selu, na kojemu je gospodarska kriza njegovu obitelj tek okrnula, a njega su zadirkivali jer je mucao. Unatoč tomu, dugo je vremena izgledalo kao da će ispuniti svoj životni san i postati pedijatrom. A onda se dogodila katastrofa, kad mu je 1939. dijagnosticirana tuberkuloza. Tijekom liječenja u sanatoriju upoznao je Elouise, a sad, šesnaest godina poslije, živjeli su s trojicom sinova u njegovanoj kući u Princetonu. Njegovanoj? Trokatnici izgrađenoj od opeke, s ostakljenim trijemom, terasom i velikim vrtom. U njihovoj ulici, Jefferson Road, zasađene su platane, a cijeli je kraj djelovao toliko mirnim i spokojnim da je bio poput predvorja raja. Pomno pokošenim travnjacima skakutali su drozdovi, crveni kardinali sjedili su na stablima, a čvorci i vjeverice bili su

jednako pitomi kao i sve ostale životinje. Bili su uzorna prosječna američka obitelj sa zdravom i uzornom prosječnom djecom. Thomas je ipak sačuvao dvije strasti – oduševljenje igračem američkoga nogometa i bejzbola Albiejem Boothom i kvekerskom sljedbom, koje je većina ljudi poznavala jedino po pahuljicama za doručak te ih smatrala prijetvornim bogomoljcima, kvocajućim brbljavcima, premda je sam naziv sljedbe izveden iz riječi *quake* – drhtati.

„Kad bi došao anđeo, tata,” reče sad Robert, „i poželio te povesti sa sobom..., onda bi se morao odreći svojega života, ali bi spoznao sve istine... Zar ne?”

„Hoće li se smjeti vratiti?” poviče Arthur.

„Naravno da ne”, odgovori Robert.

„Sve istine?” Harvey se nasmiješio. „Nikad vas ne bih mijenjao ni za kakve istine. Osim toga, u tom bi slučaju nestao i Minus.”

Djeca su na obrazima imala mrlje od žumanjka, a Elouise je hodala od jednoga do drugog i brisala ih mokrom salvetom. Harveyjeva žena često je bila odsutna duhom. Mnogo je čitala i sanjala o pjesničkoj karijeri. No jesu li se i Jane Austen, Pearl S. Buck ili Jane Bowles morale boriti protiv bučnih derana? Jesu li i čuvene spisateljice morale kuhati svojim muževima, prati rublje i pospremati dječje sobe? Ili Ernest Hemingway, kojemu je prošle godine dodijeljena Nobelova nagrada? *Lako je njemu pisati o lovu na veliku divljač, borbama s bikovima i starim ribarima.*

„Thomase! Reci nešto.”

„Erlichovi su nas pozvali u goste.” Harvey je umakao komadiće kruha u razliveni žumanjak i ubacivao ih u usta.

„Ne želim ići k Ehlichovima. Njegove ratne priče nasmrtni dosađuju. A ona je prava koza. Zar moramo?” Elouise je odnijela tanjure i usput Robertu udarila zaušnicu jer je prolio mlijeko. Potom je zamišljeno zastala, te pospremila

tanjуре u zamrzivač, a maslac u sudoper. Vjerojatno joj je pala na pamet kakva pjesnička misao. Otkako je počela raditi kao pomoćna knjižničarka, živjela je samo za knjige. Grozila se druženja, osobito sa Sullyjem Erlichom i njegovim ratnim pričama. Elouise je bila poput svjetlosti, za koju se nikad ne zna sastoji li se od valova ili od čestica. Kad bi je čovjek promatrao izvana, bila je radišna domaćica i majka, ali čim bi svi izišli iz kuće, pretvarala se u val koji je vijugao kroz svjetove književnosti.

„Sjećaš li se staje?” Harvey je držao novine u ruci gledajući svoju ženu, koja je imala veliki upitnik na licu. Dakako, ona je riječ *staja* povezivala isključivo s jednim mjestom, spremištem za alat u parku sanatorija, u kojemu su vodili ljubav kad su bili u fazi vihora i nagona. Ta staja bila je pomalo sablasna. Pričalo se da su u njoj silovane i ubijene dvije sestre i da je to mjesto otad ukleto.

„Pročitaj ovo. Ali tek kad budeš nasamo.” Harvey je pokazao na fotografiju nekoga crnca, presavio novine, ustao, pomilovao sinove po kosi, mahnuo Minusom, nježno poljubio Elouise i izišao iz kuće. Thomas je bio zadovoljan. Njegova žena nije shvatila da nešto smjera. Kako će ga samo gledati kad joj za nekoliko sati ponovno pokuca na vrata s buketom cvijeća u ruci te joj čestita godišnjicu braka. Prošle godine zaboravio joj je čestitati, pa je mjesecima bila uvrijeđena. Ovaj put iznenadit će je crvenim ružama i izvesti na ručak. Vodit će ljubav prije nego što se djeca vrate kući i biti jednako sretni kao i onomad u hambaru.

Harvey je pogladio haubu svojega Fordova karavana, pokucao cipelom o gumu s bijelim obrubom, obrisao komadiće zemlje s drvene bočne obloge, uspeo se u vozilo, okrenuo ključ i začuo ugodno predenje motora. Glas iz automobilskega radija poželio je prekrasno, moćno i raskošno dobro jutro i najavio sljedeću pjesmu mladoga pjevača Elvisa Presleyja, koji je pjevao o plavome Mjesecu

iznad Kentuckyja uz pratnju grgljajuće *country* gitare.

„Elvis Presley. To ime morate upamtiti”, reče glas disk-džokeja, Mistera Moćnog Veličanstvenog, no Harvey ga je smjesta zaboravio. Neke su majke takve pjevače smatrale vjesnicima smaka svijeta, ali Harvey nije mario za njih. Bio je zadnji u svojoj ulici koji je kupio televizor, a sinovi su mu se tek nedavno učlanili u Klub Mickeyja Mousea, međutim, radiouređaja u autu nije se želio odreći. Nakon Presleyja uslijedili su Bill Haley, Nat King Cole i Frank Sinatra – moćni i veličanstveni.

Parkiralište ispred bolnice bilo je krcato Chevroletima i Chryslerima, Fordovima i DeSotoima s kromiranim branicima, perajama nalik onima morskoga psa i poklopcima motora zaobljenih poput trudničkih trbuha. Svi koji su željeli vizualizirati sjaj modernoga vremena trebali su samo pogledati te automobile – vrhunac dizajnerskoga umijeća. Harvey je uživao u mirisnu proljetnom zraku te se laganim korakom zaputio prema glavnom ulazu. Danas će se samo nakratko zadržati na poslu, a onda proslaviti godišnjicu braka.

Ispod portala skupila se malena skupina ljudi koju bi Thomas inače zaobišao, međutim, tad se pojavio ravnatelj Blummenfelt i ispalio rečenicu poput ribarske mreže u koju se Harvey ulovio.

„Umro je Einstein. Njegov sin i izvršitelj oporuke su ovdje.” Blummenfelt, čovjek pikničke građe, rumena lica i lepršave plave slamnate kose, s bijelim kaubojskim šeširrom i kožnatim čizmama, pokazao je na mršava starca u naočalama sa žičanim okvirom i proćelave glave, koji je stajao pokraj tipa otprilike Harveyjevih godina. U skupini su bile još i dvije žene, kao i Einsteinov obiteljski i bolnički liječnik. Svi su na licima nosili grimase kao da im je netko upravo pregazio kućnu mačku. Harvey im je kimnuo hvatajući djeliće rečenica koje su sadržavale riječi poput

„operacija”, „neizbježno” i „bezbolno”.

„Hoćete li vi napraviti obdukciju?”

Harvey je izbjegavao ravnatelja što je više mogao jer je znao da Blummenfelt privlači nesreću. Sve čega bi se ravnatelj dotaknuo, polazilo je po zlu, a svi koji su mu bili bliski, upropašteni su. Ženi su mu svake godine morali odstranjivati tumore, punica mu je izgubila čitavo bogatstvo zbog bračnoga varalice, a kad bi se god s nekoga stabla odlomila grana, mogli ste biti sigurni da će pasti na Blummenfeltov auto. Kad je putovao zrakoplovom, pri polijetanju bi mu se pokvarili motori, a ako bi otišao na odmor u neku daleku zemlju, ondje bi zacijelo izbila revolucija. Zapravo, pravo je čudo kako je netko poput njega mogao postati ravnateljem bolnice. Iznenadujuće, njegov osobni peh nije imao bitna utjecaja na bolničku stopu smrtnosti. Ili ipak jest? Blummenfelt je izgledao užurbanim i imao je graške znoja na čelu.

„Ja? Obdukciju? Danas ne mogu... Moja žena...” Harvey je izgledao poput nabujka koji je netko prerano izvadio iz pećnice.

„Onda moram pozvati nekoga iz New Yorka.”

„Žao mi je, ali danas nam je godišnjica braka.”

„Nema veze.” Ravnatelj mu je spustio na rame svoju ruku s debelim prstima: „Bilo koji drugi patolog bit će presretan što može sjeckati Einsteina.”

Einstein? Kud baš danas? Mogao bih..., ako se požurim...

„Napravit ću je ja!” objavi Harvey neusiljenim samopouzdanjem naivna prosječna čovjeka. Prije bi dopustio da mu netko zabija užareno trnje željeza u nožne prste, nego da se odrekne ovakve prigode. Kako je ono glasilo pitanje koje mu je postavio sin? Kad bi došao anđeo i otkrio mu cijelu istinu... „Da! Ja ću napraviti obdukciju!”

„A vaša godišnjica braka?”

„Nije ni prva ni zadnja.”

Bilo je to kao da je na Thomasa Harveyja osobno djelovala prostorno-vremenska zakrivljenost. Obdukcija na Einsteinu? To je, dakle, slika koja proizlazi iz numeriranih brojeva. Sudbina mu je zbog tuberkuloze uništila san o vođenju vlastite pedijatrijske ordinacije, ali zato mu je sad pružala priliku za zadovoljštinu.

Činilo se kao da je kakva sjekira rascijepala Harveyjev utrnuli život. Einstein! To je fascinantno ime iznenada postalo glavinom oko koje se sve vrtjelo. „Ja! Naravno!” Harvey se riješio ravnatelja, provukao između pacijenata u invalidskim kolicima koji su izišli pred bolnicu pušiti te je, ušavši u predvorje, na hodnicima ugledao bolesnike, medicinske sestre i dežurne liječnike – uobičajeni bolnički pogon, u kojemu su bolest i smrt dio svakodnevice. Činilo se da nitko i ne zna da je preminuo genij, kojega će on, Thomas Harvey, uskoro imati priliku secirati.

„Smrt sama odlučuje kad će koga odnijeti”, reče Blummenfelt skidajući šešir, popravljajući hlače i zapalivši cigaretu. Ravnatelj je na trenutak uživao u pozornosti ožalošćenih, a tad je dodao: „Ovo je Thomas Harvey. Zovemo ga Gospodin Smrt jer se kao patolog bavi isključivo leševima – ali on je dobar čovjek, čestit, nemaštovit, suzdržan, prava osoba za ovakvu situaciju.” Članovi obitelji kimali su glavama izgubljeni u vlastitim mislima. Einsteinova smrt nije ih zatekla nespremnima, ali unatoč tomu nisu bili posve pribrani. Otkako su rano ujutro primili vijest o njegovoj smrti, sve se promijenilo.

Obdukcija Einsteinova tijela? Što da čovjek kaže na to? Harvey samoga sebe nikad nije vidio kao patologa. Slučaj ga je odveo tim karijernim putom. Imao je skroman ured na prvome katu. Zagledao se u uokvirenu fotografiju

Albieja Bootha, stisnuo šaku i promrmljao: „Ja! Tako je!” Zatim je skinuo sako i ogrnuo se bijelom bolničkom kutom te pohitao u dvoranu za obdukciju, u kojoj se zrakom širio nepatvoren, prirodan, nezamjenjiv smrad mrtva mesa, jedinstveni vonj leša.

Einsteinovo tijelo ležalo je na metalnu stolu poput kamenice u ljušturi. Harvey nije bio iznenađen. Bio je to njihov drugi susret. Prvi se dogodio prije pet, šest mjeseci. Fizičar je tom prigodom upitao liječnika je li promijenio spol. Da, to je bio Einsteinov pozdrav: „Jeste li promijenili spol?” Harvey je na to mogao odgovoriti da je sve relativno. Mogao se našaliti na račun prostora i vremena, ali ništa mu takvo nije palo na pamet, već je samo šutio, kao i često u svojem životu.

Thomas Harvey tad je bogu znanosti uzeo uzorke krvi i urina. Uobičajene pretrage, koje su se izvodile na tjednoj bazi i za koje su obično bili zaduženi vježbenici. Mlade djevojke utrkivale su se koja će Einsteinu izvaditi krv i natjerati ga da se pomokri u čašu. Prošle jeseni Harvey je jednom prigodom i sam hodočastio u Mercer Street 112. Kuća nobelovca s ulične je strane djelovala skromnom, ali imala je izbočenu nadogradnju i veliku terasu sa stražnje strane. Bila je to takozvana farmerska kuća, kakvih je u New Jerseyju bilo na tisuće.

Einstein je ležao u mračnoj tvrđavi svojega masivnog kreveta, okružen mnoštvom rukopisa koji su poput zidova opasali njegov mentalni dvorac. Patolog je starcu stavio steznik na ruku, uveo iglu u venu, izvadio mu krv te potom kuglicom vate tapkao mjesto uboda. Zatim mu je pružio bočicu za urin, a fizičar mu se nasmijao.

Albert Einstein bio je starac s brčinama i obješenim podčnjacima, dobroćudna pogleda nalik na jazavčara, oko kojega je vladao suludi kult ličnosti. Oslobodio je svijet iz zablude Newtonove gravitacije i proglasio izbavljenje koje

nitko nije shvaćao. Priznavao je samo jednoga boga, brzinu svjetlosti, samo jedno evanđelje, zakrivljenost prostora i vremena, a cijeli je svijet trčao za tim novim Mesijom i klanjao mu se. Međutim, u svojem utvrđenom krevetu bio je tek običan oronuli starac obavijen mješavinom vonja blage inkontinencije, masti za zglobove, kamfora i neugodna zadaha.

Harveyja je zanimalo u kakvim uvjetima živi. Ima li slavni znanstvenik batlere robote i automatiziranu kuhinju? Ne, zatekao je jedino kućnoga zmaja, ženu imenom Helen Dukas, Einsteinovu tajnicu, koja je odisala gorčinom guvernante i koja je na bradi imala bradavicu iz koje je poput antene virila jedna jedina čvrsta dlaka. *Ali gdje su roboti?* Unutrašnjost kuće bila je u skladu s njezinim nastupom – stroga i namještena teškim namještajem, sve je bilo prepuno antikviteta s prijelaza stoljeća – čestitim i ukočenim poput suknje s krojem riblje kosti. Nije nikakvo čudo što Einstein ondje nije uspijevao smisliti ništa novo. Harveyju je bio simpatičan, ali osjetio je da se veliki um guši u vlastitoj slavi.

A sad taj bog znanosti leži na ulaštenu čeličnu stolu. Nimalo privlačan prizor. Ljepše bi bilo kakvo mlado tijelo s dlačicama boje breskve na stražnjici.

Gol, s dugačkom sijedom kosom i spokojnim izrazom lica, kvrgavim nosom iznad brkova, naboranim čelom i zrakastim borama oko očiju. Albertu Einsteinu nitko nije zatvorio kapke niti ga obrijao – bijele čekinje svjetlucale su mu na bradi i obrazima poput željeznih strugotina. Je li ovo trenutak zarobljen u vremenu, u kojemu je shvatio da njega više neće biti, ali da će svemir nastaviti i dalje postojati? Njega, jednog od najvećih mislilaca stoljeća. Ili najdovrtljivijih šarlatana? Kad čovjek ne bi znao o kome je riječ, pomislio bi da je kakav beskućnik koji je pijan zaspao ovdje na stolu.

Thomas je promatrao mrtvacu s mješavinom strahopoštovanja i užitka – kao da mu je netko gurnuo u ruke drveno zubalo Georgea Washingtona. Znao je da se sprema vidjeti mrtvacu golijeg nego itko ikada prije ili poslije. Odmaknuo je plachtu koja je prekrivala tijelo i iznenadio se što nije osjetio nikakvo ushićenje.

Einsteinovo tijelo, prekriveno malom količinom dlačica, bilo je bijelo poput *mozzarella*. Više neće moći odlaziti u šetnje s Kurtom Gödelom, ni na jedrenje oko Long Islanda, pa čak ni na popodnevni spavanac. Nitko ga više neće grditi što je u lipnju izgorio na suncu ili što se u prosincu prejeo božićnih kolačića. Imao je mršave noge s kvrgavim koljenima, kosti kukova izdizale su se ispod tankoga sloja sala, a trbuh mu je bio blago napuhnut. Smežurano spolovilo ležalo je u gnijezdu sijedih stidnih dlačica. *Dakle, profesorko, vi niste promijenili spol*. Bradavice su mu bile začuđujuće velike i boje jetre. Harvey je kažiprstom dodirnuo tijelo, kao da se želio uvjeriti da je uistinu ovdje, uistinu mrtvo. I doista, meso je na dodir bilo hladno.

„Ne brinite se, gospodine Einstein, neće vas boljeti.”

Prizor nije nimalo sličio skidanju Isusa s križa, nije bilo ni traga Mariji ili Mariji Magdaleni. Samo Harvey, koji je proučio medicinsku dokumentaciju i unosio podatke u izvješće o obdukciji: Albert Einstein, muškarac, dob 76 godina, visina 1,75 metara, težina 81 kilogram, opseg prsa 86 centimetara. Za Isusa Krista nitko nije zabilježio te podatke, ali ipak je Einstein bio mesija fizike.

U gornji desni kut Harvey je upisao 55:33 – trideset treća obdukcija 1955. godine. Ako ništa drugo, barem je riječ o svetim brojevima, koji označavaju Kristovu starost, broj pjevanja Danteove *Božanstvene komedije* i općenito, odgovor na sva pitanja.

Harvey, koji nije vjerovao u misticizam brojeva, prišao je mrtvacu, *ne brinite se, profesore*, podignuo mu ruke uvis,

pregledao dlanove i na njima ugledao tragove besposlena života. Na srednjaku desne ruke pronašao je udubljenje od pisanja, zategnute ruke bile su posljedica sviranja violine, gljivice na noktima nožnih prstiju, tvrdi tabani i debeli žuljevi na petama od bosonoga hodanja... Govorilo se kako je Einstein čak i na susret s kraljicom došao bosonog. Navodno je rekao neka mu svi oni koje zanima njegova odjeća zavire u ormar. Svi su u Princetonu poznavali Einsteina i njegove hirove – često su ga viđali u jedinom restoranu s pet zvjezdica u okolici – *Lahiere's*, ili na sladoledu u *Baltu*... Neki su ga smatrali i samim dragim Bogom, dok je za druge bio obični varalica. Ali svijet je volio tu mješavinu Charlieja Chaplina i Pabla Picassa, zagovornika mira i razoružavanja. Rijetki su slutili njegovu tragediju i znali za nova saznanja, koja je neprekidno najavljivao, a koja su se uvijek pokazivala dvorcima u pijesku. Podsjećao je na zvijezdu nijemoga filma koja je propustila prelazak na filmove s tonom, samo što je u njegovu slučaju ton bila kvantna fizika. A patologu bolnice Princeton pripala je čast otvaranja tjelesne ljuske takva genija. Taj čovjek, kojemu je sudbina pružila drugu priliku, zvao se Thomas Stoltz Harvey.

Zasad je sve teklo glatko i ništa nije ni slutilo na brodolom. Patolog je bilježio svoja opažanja u izvješću o obdukciji i upravo se ponovno okrenuo prema tijelu kad je primijetio neku sjenu. Zaprepašten, osvrnuo se oko sebe i ugledao mračnu priliku na do vratku. Harveyju se jeza spuštala niz kralježnicu. Na trenutak je pomislio je li to vrag ili možda pokojnikova duša. U srednjemu vijeku vjerovalo se kako je duša čovječuljak visok 15-ak centimetara, koji izlazi iz usta pokojnika. Patolozi nisu vjerovali u takve stvari, oni su pragmatični, ali bilo je i onih koji su izvještavali o čudnim iskustvima, padanju predmeta, zaustavljanju satova, iznenadnim udarima vjetra... Harvey

nije bio jedan od njih. Je li prilika na vratima inkarnacija pokojnika? Ne, imala je divlje, raščupane obrve..., bio je to izvršitelj oporuke, koji je zračio hladnom strogošću.

„Izvolite?”

„Neću to dopustiti.” Nizak čovjek bujne sijede kose progovorio je vrlo odlučnim njemačkim naglaskom. „Ja sam Otto Nathan i zadužen sam za Einsteinovu posljednju volju.”

„Što nećete dopustiti?”

„Obdukciju. Einstein to ne bi želio. To je ponižavajuće. Protivim se tomu.”

„Ali...” Harvey je ostao bez riječi. „Sve je dogovoreno. Pitajte ravnatelja Blummenfelta.”

„Onda želim prisustvovati.”

„Prisustvovati?” Harvey je uzdahnio.

„Imam snažan želudac.” Otto Nathan nije se dao smesti. „Posljednjih dvadeset godina proveo sam s profesorom Einsteinom, mislim da imam pravo biti ovdje.”

„Kako želite.” Harvey je bio u iskušenju da podigne lijevu ruku i odgovori mu Minusom. Umjesto toga, navukao je zeleni plastični ogrtač i rukavice od lateksa. Nathan je zauzeo mjesto i udobno se smjestio kao da je na kazališnoj predstavi. Patolog se sad ponašao službeno poput nadzornika na početku predstave. A koja je predstava igrala? *Romeo i Julija*? Ne, ime komada prije bi glasilu *Einstein i rezač leševa*.

„Nemojte očekivati previše. Posao patologa jednako je uzbudljiv kao posao frizera ili pekara. Jednom kad usvojite princip, nije to više ništa osobito. Mi jednostavno sjeckamo leševe. Ima li išta lošega u tome?”

„Nisam ni rekao da ima.” Otto Nathan prekrižio je ruke.

Harvey je osjetio kako ga preplavljuje val ugodne sreće. *Ne brinite se, profesorko*. Razmišljao je o svojim neuspjesima, o tuberkulozi koja mu je uništila san da će postati

pedijatrom, o ratu i svim drugim nedaćama svoje ovozemaljske egzistencije. Sad je sve to nestalo. Osjetio je da se približava najveći trenutak njegova života.

Thomas nije želio dopustiti da ga uznemiri izvršitelj oporuke i odlučio je da će sve odraditi kao i uvijek, premda su mu se ruke tresle. Namjestio je vagu koja je visjela sa stropa i koja je podsjećala na one u samoposlugama, stavio drveni stolić preko Einsteinovih koljena kako bi na njemu poslije poslagao organe i na stolu s kotačićima raširio je svoj alat: noževe, škare, dljeta, ručne pile, strugala, žilete, kuke, igle i konce.

Postojale su dvije metode *rastvaranja*, kako se u stručnim krugovima nazivalo seciranje tijela. Brža je potjecala od Bečanina imenom Karl von Rokitansky. Budući da se Harveyju nije žurilo, odlučio se za dugotrajniju Virhovljevu metodu. *Ne brinite se, profesorko, nećete ništa osjetiti.* Prišao je pokojnikovoj glavi, prislonio nož iza ušiju i vidio kako oštrica pritišće kožu prije nego što će... *Bože, kako to ludo zvuči...*, prodrijeti u nju. Harvey je načinio duboki rez..., poput rezača sagova..., te povlačio nož niza stražnji dio vrata prema prsnoj kosti, a zatim dalje prema pupku. Nathan se na trenutak trznuo, kao da je ubo i njega. Pogled na mrtva prijatelja nimalo mu nije popravio raspoloženje. Još prije nekoliko sati Einstein je bio živ, razmišljao o stvarima poput zakrivljenosti prostora i vremena, o doručku ili mliječnim žlijezdama medicinske sestre, a sad će ga raskomadati poput zaklane stoke. Patolog mu je djelovao bezosjećajnim poput mesara koji reže odreske u mesnici.

Harvey je sad načinio jednak rez iza drugoga uha u obliku slova Y, tako da je koža sličila košulji koja se može rastvoriti. Osjećao se poput djeteta koje otvara božićne darove. I, što je izišlo na vidjelo? Je li u utrobi pronašao elementarne istine? Tajnu formulu svijeta? Ili mu je lice zapahnuo hladan vjetar?

„Jeste li vi razumjeli tu teoriju relativnosti?” Thomas je pokušavao opustiti napeto ozračje.

„Ne.” Nathanov odgovor nije mogao biti sažetiji. Ali nakon beskrajno dugoga trenutka šutnje ipak je dodao kako mu je Einstein često pokušavao objasniti relativnost. „Govorio je o metcima ispaljenima iz vlakova u pokretu ili o ljudima u kabinama dizala. Ali tko bi to shvatio?”

„U svakom slučaju, sve je relativno?” Međutim, ono što je Harvey sad vidio bilo je prilično apsolutno. Ispod prsne kosti ležali su organi, u abdomenu želudac i crijeva, pored njih jetra, a iza nje bubrezi. *Te su stvari sve vrijeme u nama, rade svoj posao a da mi uopće ne znamo što nam uzrokuje štucavicu.* Svatko tko je ikada izvadio utrobu ribi može zamisliti što se događalo. Sve je bilo prepuno zapjenjene krvi, kao da je pokojnika prodrmao ogroman sokovnik. Nathan je pomislio na prerijske kamenice. Izvršitelj oporuke proživljavao je jedan od najgorih trenutaka u svojem životu, a napola probavljeni doručak dizao mu se iz želuca uz grlo i poželio nepcu dobro jutro.

„Jeste li dobro?” Harvey mu je dobacio sumnjičav pogled. „Nije nikakva sramota ako ne možete podnijeti ovaj prizor. U dvorani za seciranje onesvijeste se čak i brojni studenti medicine.”

„Dobro sam”, graknu Nathan osjećajući kako mu blijedi samopouzdanje.

Patolog je prerezao hrskavicu prsne kosti i savio rebra, na što je izvršitelju oporuke padao na pamet samo jedan izraz: *vađenje utrobe*. Scena je podsjećala na prizor iz automehaničarske radionice, kad se motor vadi iz automobila. Harvey je sad prerezao arterije i vene te poput astečkog svećenika izvadio žrtvino srce, međutim, nije ga trijumfalno podignuo u zrak, već ga je držao nježno poput tek okoćena mačića. *Ne bojte se, profesorčiču.* Promatrao je veliki crvenkasti mišić i drvenom špatulom bockao po

njegovim otvorima. Nije bilo nikakvih abnormalnosti, jedino su unutarnje stijenke vena bile – tipično za ljubitelja domaće kuhinje – prepune taloga..., poput začepljenih odvodnih cijevi. Patolog je položio srce na pladanj i ponovno se okrenuo prema mrtvacu. Uklonio je salo i s pomoću malena mijeha iz trbušne šupljine ispumpao tri i pol litre krvi. Crijevo je vodilo do kanala izdubljena u betonskome podu ispod stola. Nathanu su se glavom vrtjele misli poput *kušanje vina i benzinska postaja*. Znao je da su neprimjerene, čak i blasfemične, ali nije si mogao pomoći.

Harvey je potom pregledao žučni mjehur..., bio je neupadljiv, ali zato su pluća izvana bila crna, a iznutra su se izmjenjivali mutnozeleni i ružičasti tonovi – bila su, zapravo, iznenađujuće zdrava za nekoga tko je pušio lulu. Uklonio je želudac, bubrege, slezenu, izvagao organe, zabilježio njihovu težinu na obrascu te ih promotrio kao što orijentalni trgovac dragim kamenjem promatra dijamante... Ništa neobično, nije otkrio nikakve nečistoće ili upalne infekcije. Naposljetku je prerezao crijeva ispunjena izmetom, otišao do umivaonika, isprao ih kao što u ribarnici ispiru lignje, te ih podignuo u zrak i promotrio na svjetlu, što je Nathana podsjetilo na pregled probušene zračnice bicikla. Ni na njima nije pronašao nikakve abnormalnosti.

Gospodin Smrt, kako su ga zvali, potom se uhvatio povećane jetre, pomilovao crvenkasto-smeđu masu na njoj i utvrdio blagu nakupinu masnoće... *Mogla bi proći kao foie gras*... Izvagao ju je. U nadbubrežnim žlijezdama pronašao je nešto morfija. A onda je ugledao tragove eksplozije – velikoga praska. Einstein nije umro od jake upale žučnoga mjehura, na što je upućivao bol u desnom gornjem dijelu trbuha, već od puknuća aorte. Najveća arterija vodi od srca prema nogama. Einsteinova aorta sličila je zmiji koju su izgrizli miševi... Na njoj je pronašao rupu veličine oraha.

Zmija sa stabla spoznaje raspuknula se, a znanstvenik je umro od unutarnjeg krvarenja.

Harvey je iz medicinske dokumentacije znao da se Einstein liječio zbog te aneurizme, balonaste izbočine aorte. *Aneurizma abdominalne aorte*. Prije sedam godina kirurg je taj balončić omotao celofanom, u nadi da će ta mjera ojačati tkivo i odgoditi zamor materijala, i bio je u pravu. Ta je zakrpa Einsteinu, kojemu su u to vrijeme procijenili preostali životni vijek na devet mjeseci, produljila život za sedam godina.

„Jeste li gotovi?” Nathan je nepomično promatrao tijekom događaja, poput šetača koji promatra kako ribari iskrcajavu svoj ulov. I da, Harvey je zapravo bio gotov. Ali unutarnji ga je glas tjerao da još jednom isplovi na otvoreno more, čak i po cijenu života. Nikad prije nije imao takav predosjećaj. Ali sad ga je proželo nešto što bi se moglo opisati upravo tim riječima. Neka nevjerojatna, nedokučiva slutnja. *Ostavi se toga*, govorio mu je razum, ali nije ga uspio nagovoriti. Naposljetku, usta su mu objavila: „Sad još mozak.”

„Mozak?” Nathan je procijedio Z ispljunuvši ga poput neukusna bombona. „Vi želite što? Mozak...?”

„To je uobičajeno.” Premda mu se Nathan činio dalekim i sićušnim, Harvey nije želio ostaviti nimalo prostora sumnji. Donio je odluku. Pritom nipošto nije bilo uobičajeno pokojniku pregledavati i mozak, pogotovo nakon što je jasno utvrđen uzrok smrti. A pogotovo ne u slučaju kad ga čeka još mnoštvo mrtvih tijela ili ako želi proslaviti godišnjicu braka.

Često i po tjedan dana nitko ne bi umro, a onda bi se u samo jednome danu nakupilo deset ili dvanaest leševa. Je li to bila slučajnost? Ili zvjezdana konstelacija? Ili posljedica ravnateljve nazočnosti? Da pokojnik nije bio Albert Einstein, Harvey ne bi imao razloga vaditi mozak. Premda

je slutio da ga očekuje teška borba, znao je da se mora u nju upustiti. Stavio je na stranu sve argumente protiv i sve dvojbe, a njegova je odluka bila jednako neopoziva poput postojanja smrti ili gravitacije, odnosno čežnje stvari za povratkom u svoje ishodište.

Harvey nije ni slutio da će taj mozak ovladati njime, zavući mu se pod kožu i povući ga za sobom u propast. Bilo je to kao da je mozak u Einsteinovoj glavi sedamdeset i šest godina samo čekao da ga Thomas Harvey izvadi na svjetlo dana.

Otto Nathan izgovorio je nekoliko rečenica na njemačkome koje Harvey nije razumio. No činilo se da ga je prizor mrtvoga prijatelja kako leži na stolu poput ispražnjene limenke toliko uzrujao da se nije bio u stanju usprotiviti.

Patolog je dosad secirao već više od šezdeset mozgova i pritom osim jednoga cerebralnog krvarenja nikada nije otkrio ništa, ali nipošto nije želio propustiti prigodu da baci oko na Einsteinov stroj za mišljenje. Ne obraćajući više pozornost na izvršitelja oporuke, oštricom skalpela načinio je rez u obliku luka uzduž lubanje, odstranio pokojnikovu kosu s rukavica na trenutak razmišljajući bi li sačuvao koju vlas za uspomenu, da bi brzo odagnao tu misao, a potom je presavio jednu polovicu kože na tjemenu prema naprijed, tako da je visjela sve do iznad nosa, dok je drugu polovicu odgurnuo unatrag otkrivši svjetlucavi ružičasti svod lubanje – poput svježe oguljena jajeta. Potom je malenom električnom pilom iscrtao krug oko kosti lubanje, otprilike na mjestu na kojemu je nekoć bio nataknut Einsteinov visoki filcani šešir. Zvuk, Nathanu potpuno nepodnošljiv, sličio je zubarskoj bušilici koja udara u živac. Izvršitelj oporuke više nije mogao promatrati kako se njegovu prijatelju poput kokosova oraha lomi lubanja, pa je ustao i usmjerio pozornost na kameni pod i utore izdubljene u njemu. U glavi je osjećao tupo bubnjanje, kao